

LANG ZULLEN ZE LEZEN

Werken aan lezen is een must voor het basisonderwijs. Dat spreekt voor zich. Maar (boeken) lezen gaat niet vanzelf. Kinderen uitdagen, leren doorbijten, verleiden en blijven aanspreken met teksten, vraagt een krachtige leesdidactiek ingebed in een sterk leesbeleid op school.

Jona Hebbrecht (Odisee), Iris Vansteelandt (AP Hogeschool) en Lieve Van Severen (Odisee) geven je inzicht in de pijlers van een doordacht leesbeleid. Laat je inspireren door hun tips voor het realiseren van een beklijvend leesverhaal in jouw school.

Sleutelen aan leesbeleid betekent leraren warm maken én houden voor een goede begrijpend-leesdidactiek. In deze Leer-kracht geeft Saar Callens (Arteveldehogeschool) suggesties voor korte, interactieve werkvormen die je kan gebruiken in een teamvergadering. Zo scherp je de leeshonger en leesdidactiek van het schoolteam aan.

TEKST
Isabel Rots

ILLUSTRATIES
Rutger Van Parys

Veel leesplezier!

Van Leesscan naar leesplan

Sterk leesonderwijs is een samenspel van verschillende ingrediënten die voortdurend op elkaar inwerken. Wil je van lezen een topprioriteit maken in jouw school, maak dan werk van een doordacht leesbeleid waarbij het hele schoolteam doelbewust inzet op leesdidactiek, leesomgeving en leesmonitoring. Laat je hierbij ondersteunen door samenwerking met een breed leesnetwerk.

STERK LEESONDERWIJS: EEN SAMENSPEL

Een goede en gemotiveerde lezer word je niet in een vingerknip. Het vergt jaren oefening om leerlingen goed en gemotiveerd te laten lezen. Maar wat maakt lezen nu zo uitdagend? In de figuur (L-3) illustreert de centrale driehoek dat lezen een complex samenspel is van (voorbereidend en voortgezet) technisch lezen, begrijpend lezen, leesmotivatie én leesgedrag. Leerlingen die beter lezen, lezen liever en vaker. Kinderen en jongeren die gemotiveerd zijn tot lezen, lezen vaker en daardoor ook beter. Er is dus sprake van een 'positieve leesspiraal' (Mol & Bus, 2011).

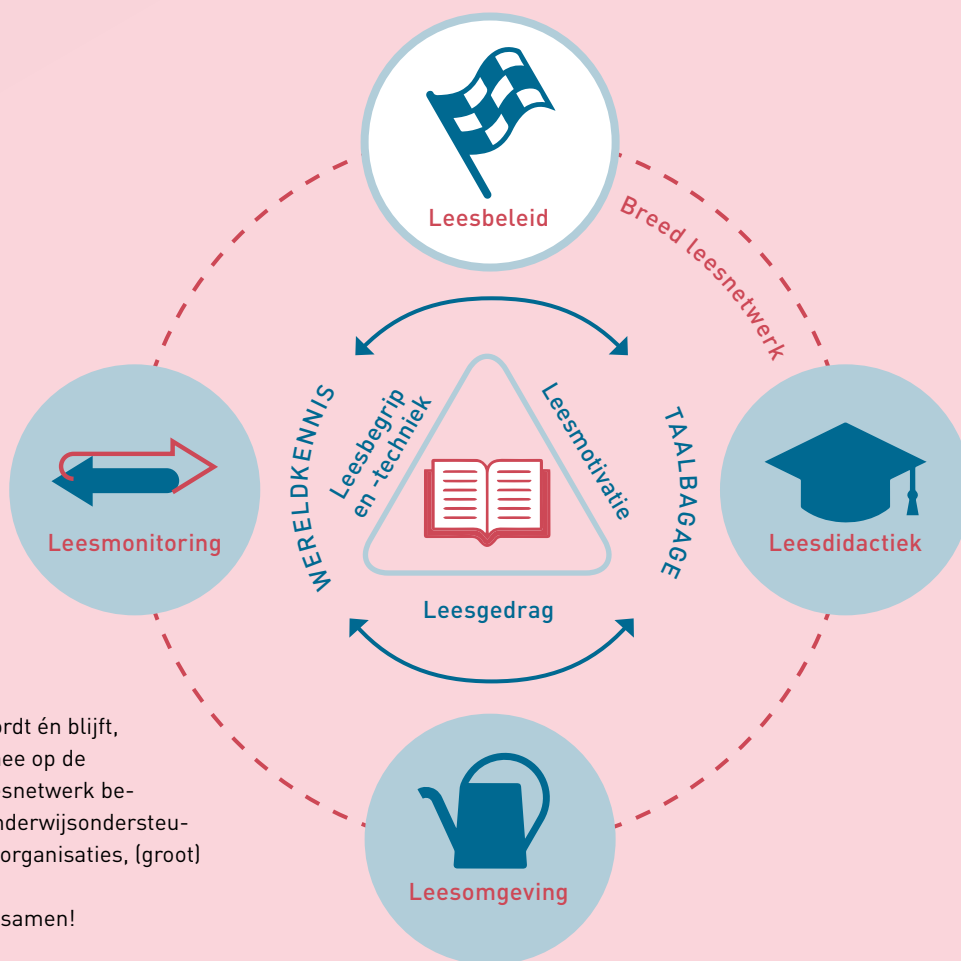
TEKST

Jona Hebbrecht
Iris Vansteelandt
Lieve Van Severen

Onderzoekers van hogeschool Odisee ontwikkelden in samenwerking met experts van AP hogeschool, Universiteit Gent, Iedereen Leest en de Taalunie een digitale Leesscan. Op de website www.leesscan.be vind je een vragenlijst waarmee je je leesonderwijs op schoolniveau in kaart kan brengen, verdiepende kijkwijzers, inspirerende achtergrondliteratuur en concrete praktijkvoorbeelden. Met behulp van de Leesscan krijg je zicht op de sterktes en de uitdagingen voor het leesonderwijs in jouw basisschool. Het resultaat helpt je bij het maken van een leesplan voor het versterken van je leesonderwijs.

Daarnaast maakt de binnenste cirkel in de figuur ook duidelijk dat het leesproces sterk beïnvloed wordt door de kennis van de wereld: je voorkennis, je leefwereld en je interesses. Tot slot speelt ook de talige bagage een rol bij het lezen: je luistervaardigheid, je woordenschat, je kennis van het taalsysteem, ... Lezers met veel taal- en wereldkennis, een grote woordenschat en inzicht in de structuur van de teksten kunnen een tekst makkelijker betekenis geven. Daarnaast is het ook zo dat wie graag en veel leest, zijn lees- en taalvaardigheid én wereldkennis steeds vergroot.

Centraal in de figuur staat het doel van sterk (lees) onderwijs: leerlingen laten uitgroeien tot lezers die goed, graag en betrokken lezen. Net zoals lezen het resultaat is van een complex samenspel, is ook sterk leesonderwijs het resultaat van verschillende pijlers die elkaar beïnvloeden. Wil je van lezen een topprioriteit maken op jouw school, maak dan werk van een doordacht leesbeleid waarbij het hele schoolteam doelbewust inzet op leesdidactiek, leesomgeving en leesmonitoring. Deze pijlers zijn als het ware ingrediënten die voortdurend op elkaar inwerken. Laat je hierbij ook ondersteunen door samenwerking met een breed leesnetwerk. Ervoor zorgen dat jouw school

een echte leesschool wordt én blijft, betekent dat iedereen mee op de leeskar springt. Zo'n leesnetwerk bestaat uit bibliotheken, onderwijsondersteuners, leesbevorderende organisaties, (groot) ouders, ...
Lezers maak je immers samen!

Jona Hebbrecht is lerarenopleider aan hogeschool Odisee en als coördinator van het onderzoeksproject 'De leesscan' verbonden aan het onderzoekscentrum Taalbouwers. Jona ondersteunt scholen op de werkvloer om hun lees- en taalonderwijs te versterken. Ze is docent in het postgraduaat Leescoach. Daarnaast werkt ze als leesonderwijsexpert voor Iedereen Leest.

[Zie odisee.be/personen/jona-hebbrecht](http://www.odisee.be/personen/jona-hebbrecht)

Iris Vansteelandt is lerarenopleider en onderzoeker aan AP Hogeschool. Ze is postdoctoraal medewerker aan de onderzoeksgroep Taal, Leren, Innoveren (Universiteit Gent). Iris ondersteunt scholen op de werkvloer met

lees- en taalonderwijs en werkt als leesonderwijsexpert voor Iedereen Leest.

www.ap.be/persoon/iris-vansteelandt

Lieve Van Severen is taaldocent en stagebegeleider in de lerarenopleiding kleuteronderwijs (hogeschool Odisee) en onderzoeker bij het onderzoekscentrum Taalbouwers. Lieve coördineerde projecten omtrent voorbereidende (technische) leesvaardigheid bij kleuters en is onderzoeksmedewerker bij de projecten 'Boekenhouder' en 'De Leesscan'.

[Zie odisee.be/personen/lieve-van-severen](http://www.odisee.be/personen/lieve-van-severen)

Zowel Jona, Iris als Lieve zijn (co)-auteur van lees- en taalmethodes voor het basisonderwijs.

MAAK WERK VAN EEN LEESBELEID

Om als school aan sterk leesonderwijs te bouwen is een leesbeleid essentieel. Leerlingen ondersteunen om goede en gemotiveerde lezers te worden, vraagt teamwork, een doelgerichte aanpak én de nodige tijd. Met de Leesscan zet je een eerste stap richting zo'n leesbeleid. Vanuit een grondige analyse van wat er al gebeurt rond lezen op school krijg je zicht op de sterktes en uitdagingen. Idealiter wordt het leesbeleid getrokken door een leesteam dat lezen regelmatig onder de aandacht brengt van het volledige schoolteam. Daarbij is het van belang om te vertrekken van een gedeelde visie op leesonderwijs. Op basis van de Leesscan en de gedeelde visie kun je een leesbeleidsplan maken met doelen en acties om je leesonderwijs te verster-

Leesbeleid De Boot Opwijk

ken. Daarnaast moet er ook aandacht zijn voor de nodige competenties en professionalisering van het schoolteam met betrekking tot lezen. Een leesbeleidsplan leidt echter pas tot succesvolle acties als je hier ook middelen tegenover plaatst. Tot slot is het belangrijk dat het leesbeleidsplan een dynamisch instrument is. In een succesvol leesbeleidsproces reflecteer en evalueer je als schoolteam regelmatig om je doelen op te volgen en acties indien nodig bij te sturen.

Tips voor de praktijk

- Zorg voor een leesteam dat bestaat uit een representatieve vertegenwoordiging van je team. Denk aan een vertegenwoordiging van het beleid, de zorgwerking, kleuter- en lager onderwijs, lagere en hogere leerjaren, ...
- Deel doelen en acties op in de tijd en durf prioriteiten te stellen. Maak duidelijk welke doelen en acties je op korte termijn, middellange termijn en langere termijn kunt realiseren.
- Maak van lezen een vast agendapunt op teamvergaderingen, zodat er tijd is om doelen en acties in de praktijk te brengen. Stimuleer leren van elkaar. *Hoe ziet jouw leesaanbod eruit? Welke leesactiviteiten organiseer je? Welke instructie geef jij?*
- Werk samen met een sterk leesnetwerk. Denk aan de bibliotheek, Iedereen Leest, pedagogische begeleiders, lerarenopleiders, ...
- Vergaat ook de samenwerking met ouders en leerlingen niet. Denk bijvoorbeeld aan een leesraad waar leerlingen mee nadenken over leesacties in de klas en op school, laat ouders deelnemen aan de grote leesenquête, ...
- Zorg voor een samenhangend curriculum met een doorgaande leeslijn van de jongste tot de oudste leerlingen.
- Maak je leesvisie transparant voor leerlingen, leraren én je leespartners. Vermijd dat de visie een droge tekst wordt die door niemand wordt gelezen, maar zorg voor een concrete vertaling van je leesvisie in de vorm van een affiche, een bladwijzer, ... Betrek je leesnetwerk bij de vertaling van de leesvisie. Denk bijvoorbeeld aan een lees mascotte die gekozen wordt door de leerlingen of een leesposter die ontworpen wordt door een klas of ouder.

CREËER EEN MOTIVERENDE LEESOMGEVING

Sterk leesonderwijs vindt plaats in een krachtige en motiverende leesomgeving waar lezen op verschillende manieren zichtbaar wordt gemaakt. Zijn er op jouw school aantrekkelijke, gezellige en toegankelijke leesplekken? Denk aan een schoolbibliotheek, rijke boekenhoeken of leeshoeken in de klas, aantrekkelijke leesplekjes in de gang, in de refter, op de speelplaats ... Een tweede essentiële schakel om leerlingen voldoende te motiveren tot lezen is een rijk tekstaanbod van fictie én non-fictie dat aansluit bij het leesniveau en de interesses van je leerlingen. Daarnaast moet er ook voldoende aanbod aan kinder- en jeugdliteratuur zijn, zodat elke leerling keuzemogelijkheden heeft. Om de leesen leefwereld van je leerlingen te verbreden is het tot slot ook belangrijk dat er tijd gemaakt wordt voor lezen. Lezen maakt daarom best deel uit van het dagelijks programma. Zorg ervoor dat

Leesplek op de speelplaats
in Sint Lievenscollege, Gent

je leerlingen op verschillende momenten en in verschillende leergebieden rijke, authentieke teksten lezen. Zorg dat ze niet enkel lezen 'omdat het moet' of 'omdat er tijd over is'. Denk er ook aan dat een vast leeskwartier zonder begeleiding niet heiligmakend is. Bied kinderen voldoende ondersteuning om hun leesvoorkeur te ontdekken en ervoor te zorgen dat ze betrokken en diepgaand lezen.

Tips voor de praktijk

- Laat de leerlingen mee nadenken over de leesomgeving in de klas. Laat hen mee nadenken waar boeken, strips en andere leesmaterialen best kunnen staan, hoe en waar ze willen lezen in de klas, hoe ze leestips in de klas kunnen verspreiden, elkaar kunnen inspireren ...
- Betrek leerlingen en (groot)ouders bij je leesomgeving op school. Laat hen ideeën verzamelen, plannen of maquettes maken, leesvlaggetjes of een leestent maken ... Maak oudere leerlingen mee verantwoordelijk voor de aankleding of werking van de schoolbibliotheek, de leeskar of de boekenwinkel tijdens de speeltijd, ...
- Zet leesmaterialen volop in de kijker. Denk aan zichtbare boeken, gedichten op allerlei plekken, foto's van leerlingen, leerkrachten of ouders met favoriete leesmaterialen, ...
- Werk samen met je leesnetwerk om een actueel en wisselend leesaanbod te realiseren. Denk aan een bezoek aan de bibliotheek, boekenruilbeurzen, een boekenruilkast aan de schoolpoort ...
- Zorg voor een actief bibliotheekbezoek. Laat je leerlingen bijvoorbeeld een leeswenslijst maken voor zichzelf of andere leerlingen van de klas of laat hen vooraf opzoeken welke leesmaterialen aanwezig zijn.
- Denk aan ontspannende leesplekken in de buurt van de school. Waarom niet eens (voor)lezen in het woonzorgcentrum, het dierenasiel, of het park in de buurt?

ZORG VOOR EFFECTIEVE EN MOTIVERENDE LEESDIDACTIEK

Naast een duurzaam leesbeleid en een motiverende leesomgeving is een leescompetente leraar een onmisbare schakel in sterk leesonderwijs. Zo'n leraar realiseert een effectieve en motiverende didactiek. Een motiverende leesomgeving alleen is immers niet voldoende. Als leraar heb je de belangrijke taak om de leesmotivatie van je leerlingen actief te bevorderen. Autonome (lees)motivatie ontstaat wanneer we beantwoorden aan de drie psychologische basisbehoeften van het ABC-model. Het ABC-model bestaat uit de behoefte aan autonomie, (relationele) verbondenheid en competentie (Deci & Ryan, 2000). Als leerlingen tijdens het (lees)

onderwijs eigen keuzes kunnen maken, het gevoel hebben dat ze een (lees)opdracht tot een goed einde kunnen brengen én een gevoel van verbondenheid ervaren, dan heeft dit een positief effect op hun (lees)motivatie (De Naeghel et al., 2012).

Laat je leesonderwijs daarbij vertrekken vanuit betekenisvolle thema's, zodat leerlingen functionele leesopdrachten krijgen met een relevant leesdoel dat aansluit bij hun (leef)wereld. Gebruik rijke teksten die het thema vanuit verschillende perspectieven belichten. Verbind lezen met andere (taal)lessen of vakken. Zo creëer je extra oefenkansen, tijd om (voor)kennis te activeren en ontstaat er ruimte om teksten diepgaander te verwerken. Zorg ervoor dat je leerlin-

Tips voor de praktijk

- Probeer waar mogelijk in te spelen op de leesvoorkeur van de leerlingen en kleuters. Denk aan keuzemogelijkheden in tekstonderwerp, fictie/non-fictie, meer/minder complexe teksten, verschillende verwerkingsvormen, samenwerkingsvormen, ... Laat je leerlingen ook zelf op zoek gaan naar rijke teksten.
- Daag je leerlingen ook uit om digitale (multimediale) teksten met begrip te lezen en luisteren.
- Vertrek van motiverende leesopdrachten met haalbare doelen.
- Zorg ervoor dat je leerlingen op een zinvolle manier kunnen samenwerken aan (lees)opdrachten. Denk bijvoorbeeld na over verschillende leesrollen. Hoe kunnen ze een leesmodel zijn voor elkaar? Hoe kunnen ze elkaar waardering en erkenning geven tijdens het lezen? Maak leesbuddy's (over de leerjaren heen).
- Laat leerlingen actief nadenken hoe ze bewust(er) kunnen omgaan met leestechnieken en leesstrategieën als voorspellen, visualiseren, verbanden zoeken, afleiden, samenvatten, ... Je kunt samen met leerlingen voor, tijdens en na het lezen bewust stilstaan bij het gebruik van leestechnieken of -strategieën. Je kunt hen leesstrategieën laten visualiseren op affiches of leeskaarten. Of je kunt hen namen laten bedenken voor figuren die model staan voor de leesstrategieën.
- Verbind lezen en schrijven met elkaar, zodat het lezen echt functioneel wordt. Laat leerlingen (over de hele school) samen teksten schrijven onder begeleiding van het lerarenteam, een auteur, ouders of buurtbewoners. Denk aan een receptenboek, een poëziewaardeling, een klas- of schoolkrant, ...
- Zorg dat het leesonderwijs steeds uitdagender wordt. Laat leerlingen technieken en strategieën steeds zelfstandiger toepassen bij leesactiviteiten én teksten met een oplopende moeilijkheidsgraad.

gen een degelijke leesinstructie krijgen als ze leesactiviteiten uitvoeren. Essentieel daarbij is dat ze leren *waarom* en *hoe* ze technieken en strategieën kunnen toepassen, bijvoorbeeld via *modeling* waarbij je hardop denkend voordoet hoe jij actief met een tekst omgaat. Maak tijd voor leespromotie via inspirerende werkvormen als een boekenkring, boekgesprekken, creatief schrijven ... Vul dergelijke klassikale momenten ook aan met individuele leesgesprekken waarbij je je leerlingen ondersteunt om hun leesvoordeur te ontdekken. Als je goed zicht hebt op tekstvoorkeur, leesniveau, auteurs, interesses, ... van je leerlingen, dan kun je daar gericht(er) op inspelen.

VERTREK VAN EEN BREDE LEESMONITORING

Tot slot wordt je leesonderwijs ook kwaliteitsvol als je het afstemt op de verschillende leesprofielen in de klas. Dat betekent dat differentiatie in leesonderwijs onmisbaar is om het lezen van elke leerling te optimaliseren. Denk aan verlengde instructie, extra ondersteuning of uitdaging, aangepaste leesdoelen, strategieën, opdrachten, teksten ... Gedifferentieerd leesonderwijs vertrekt in de eerste plaats van een goede leesmonitoring. Als schoolteam heb je dus best goed zicht op de leesnoden én de leesinteresses van je leerlingen.

Je kunt lezen monitoren op verschillende manieren en via verschillende instrumenten. De hele dag door zijn er immers kansen om lezen te observeren. In sterk leesonderwijs is er dus een duidelijke transfer van lezen over leerdomeinen/vakken/schoolmuren heen. Met een brede leesmonitoring beantwoord je aan verschillende noden: leerplandoelen bewaken, feedback geven aan leerlingen en ouders, je leesdidactiek aanpassen ... Waak erover dat lezen geen 'eiland' wordt en koppel leesresultaten meteen ook aan de bredere taalbagage en wereldkennis van de leerlingen. Bij een brede monitoring worden bij voorkeur ook je leespartners actief betrokken. Denk aan onderwijsondersteuners, (groot)ouders, bibliotheekmedewerkers ... Wat kunnen ouders je bijvoorbeeld vertellen over het leesgedrag thuis? Tot slot is het belangrijk dat leesresultaten ook individueel besproken worden. Zo krijgen leerlingen en ouders voldoende feedback (Waar sta je nu), feed-up (Waar wil je naartoe?) én feed forward (Welke weg moet je afleggen om dat doel te bereiken?). Op die manier werk je als school opnieuw samen met je leespartners om van elke leerling een vaardige en gemotiveerde lezer te maken.

Functionele leesactiviteit kleuters HEHA Dendermonde

Tips voor de praktijk

- Besteed aandacht aan een brede leesmonitoring met oog voor het samenspel van lezen: technisch lezen, begrijpend lezen, leesgedrag én leesmotivatie.
- Geef je leerlingen een actieve rol bij de evaluatie, zodat ze zelf goed zicht krijgen op de evolutie van hun leesproces. Denk aan (zelf)evaluaties, leesdagboeken, leesportfolio's, ... Laat hen favoriete boeken, personages, fragmenten, boekencovers verzamelen en delen met elkaar.
- Laat leerlingen waar mogelijk ook elkaar evalueren tijdens leesactiviteiten (technisch & begrijpend lezen). Op basis van transparante criteria kunnen ze zichzelf en elkaar feedback geven. Ze kunnen benoemen wat goed gaat, maar ook tips geven aan elkaar om hun leesvaardigheid te versterken.
- Zorg bij voorkeur voor uitdagende en authentieke evaluatiemomenten waarbij de leerlingen inbreng kunnen hebben, bijvoorbeeld bij de keuze van de tekstvorm, de tekstsoort, ... Laat leerlingen actief meedenken wanneer en hoe hun leesproces

Boekentop 3 Sint Barbaracollege in Gent.

- in de brede zin geëvalueerd kan worden.
- Vul formele evaluatiemomenten aan met observaties doorheen de dag. Laat je leerlingen verwoorden welke strategieën ze inzetten tijdens een leesopdracht, wat ze lezen, of ze graag lezen, welke leesopdrachten hen motiveren, ...
- Maak tijd voor leesgesprekken. Laat je leerlingen die gesprekken ook voorbereiden en stimuleer hen om bewust na te denken over hun leesgedrag, leesvaardigheid en leesmotivatie.

Literatuur

- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 227-268. doi: 10.1207/S15327965PLI1104_01
- De Naeghel, J., Van Keer, H., Vansteenkiste, M., & Rosseel, Y. (2012). The relation between elementary students' recreational and academic reading motivation, reading frequency, engagement, and comprehension: A self-determination theory perspective. *Journal of Educational Psychology*, 104(4), 1006-1021. doi:10.1037/a0027800
- Hebbrecht, J., De Winne, D., De Smedt, F. & Van Keer, H. (2022) Vlaamse scholen onder de Leesscan. *FONS*, 7, 26-29
- Hebbrecht, J. & Vansteelandt, I. (2020). Van duurzaam leesbeleid naar sterk leesonderwijs. *Fons*, 5(1), 5-9.
- Mol, S. E., & Bus, A. G. (2011). To read or not to read: a meta-analysis of print exposure from infancy to early adulthood. *Psychological Bulletin*, 137(2), 267-296. <https://doi.org/10.1037/a0021890>

Van FLITS-proevers krijg je leeshonger

Veel basisscholen sleutelen aan een sterk leesbeleid, een proces waarbij je het hele team betrekt. Dat vraagt een krachtige leeromgeving voor leraren.

Arteveldehogeschool ontwikkelde FLITS-proevers: korte, interactieve werkvormen waarbij leraren samen begrijpend luisteren en lezen ervaren en ideeën uitwisselen. De bedoeling is leraren opwarmen én warm houden voor het duurzaam realiseren van een effectieve begrijpend-leesdidactiek.

SLEUTELN AAN LEZEN

Werken aan begrijpend lezen is een absolute *must* voor leraren in de basisschool. We willen dat kinderen sterke lezers worden want wie goed begrijpend kan lezen, maakt meer kans op schoolsucces. We willen dat onze leerlingen optimaal kunnen deelnemen aan de samenleving. En vooral willen we onze kinderen laten ervaren dat lezen een groot plezier is. "Lezen mag niet aan kinderen worden gepresenteerd als een karwei, een plicht. Het moet als een geschenk worden aangeboden." is een treffende quote van schrijfster Kate DiCamillo.

Saar Callens:

"Een taalbeleid uitwerken, is niet een keer iets brengen aan een team en eenmalig iets uitproberen in de klas. Volhouden is belangrijk."

Allemaal goed en wel maar (boeken) lezen gaat niet vanzelf. Het vergt een serieuze inspanning. Kinderen uitdagen, leren doorbijten, verleiden en blijven aanspreken met teksten, vraagt een krachtige leesdidactiek ingebed in een sterk leesbeleid op school. Dat betekent een leesbeleid dat gevormd én gedragen wordt door het hele team. Arteveldehogeschool, Centrum voor Taal en Onderwijs en Schoolmakers bundelden hun krachten om schoolteams hierbij te begeleiden¹.

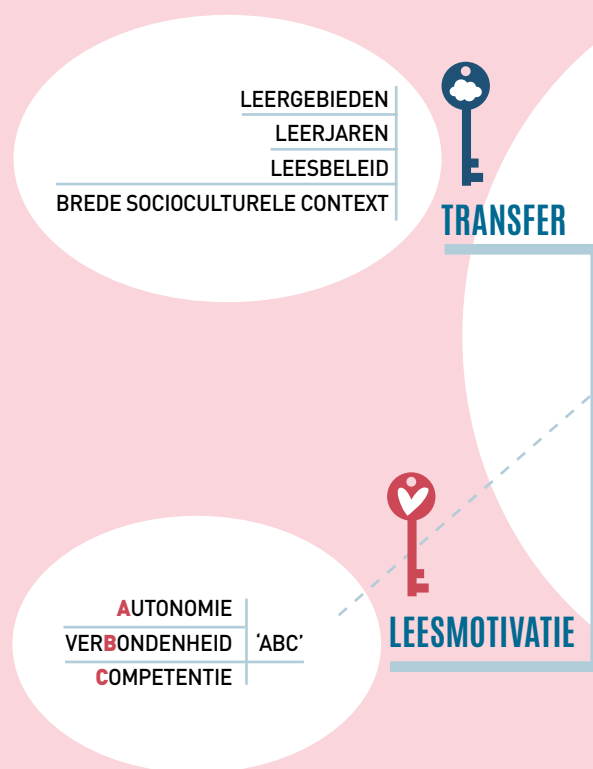
¹ Tijdens de schooljaren 2020-2022 begeleiden medewerkers van het CTO, Schoolmakers en Arteveldehogeschool 40 basisscholen in Vlaanderen in hun prioritaire nascholingsprojecten 'Effectief begrijpend lezen in de praktijk: een project van het hele team' en 'Geef me de vijf' (met middelen van de Vlaamse Overheid).

TEKST
Isabel Rots

Saar Callens (Arteveldehogeschool) werkte als coach en valorisator mee aan dit project. “Ons doel was om de sleutels voor effectief begrijpend lezen (zie kader) binnen te brengen in schoolteams,” zegt Saar. “Via het opstellen van een taalbeleidsplan, het bepalen van prioriteiten en het maken van schoolbrede afspraken wilden we komen tot duurzame verankering.” De inzichten, ervaringen en inspirerende voorbeelden van dit project zijn samengebracht in de website www.sleutelenaanlezen.be. “Wij willen de sleutels warm houden in schoolteams,” vertelt Saar. “De sleutels zijn een eenvoudig model dat de belangrijkste didactische inzichten voor effectief begrijpend lezen samenbrengt. Je kan dat gemakkelijk in een half uur uitleggen aan een team. De complexiteit van effectief begrijpend lezen zit in het voortdurend kansen zien: Hoe kan ik in de dagdagelijkse klaswerking geïntegreerd werken aan de sleutels? Hoe kunnen we daar in onze school een lijn in krijgen? Hoe maken we afspraken in het team? Dat is de moeilijkheid en dat vergt een lang proces en het voortdurend stilstaan bij mogelijkheden en kansen. De output van ons nascholingsproject zet hierop in. We willen leraren sterker maken, inzetten op collectief leren in team en hiervoor ideeën aanreiken.”

Saar Callens

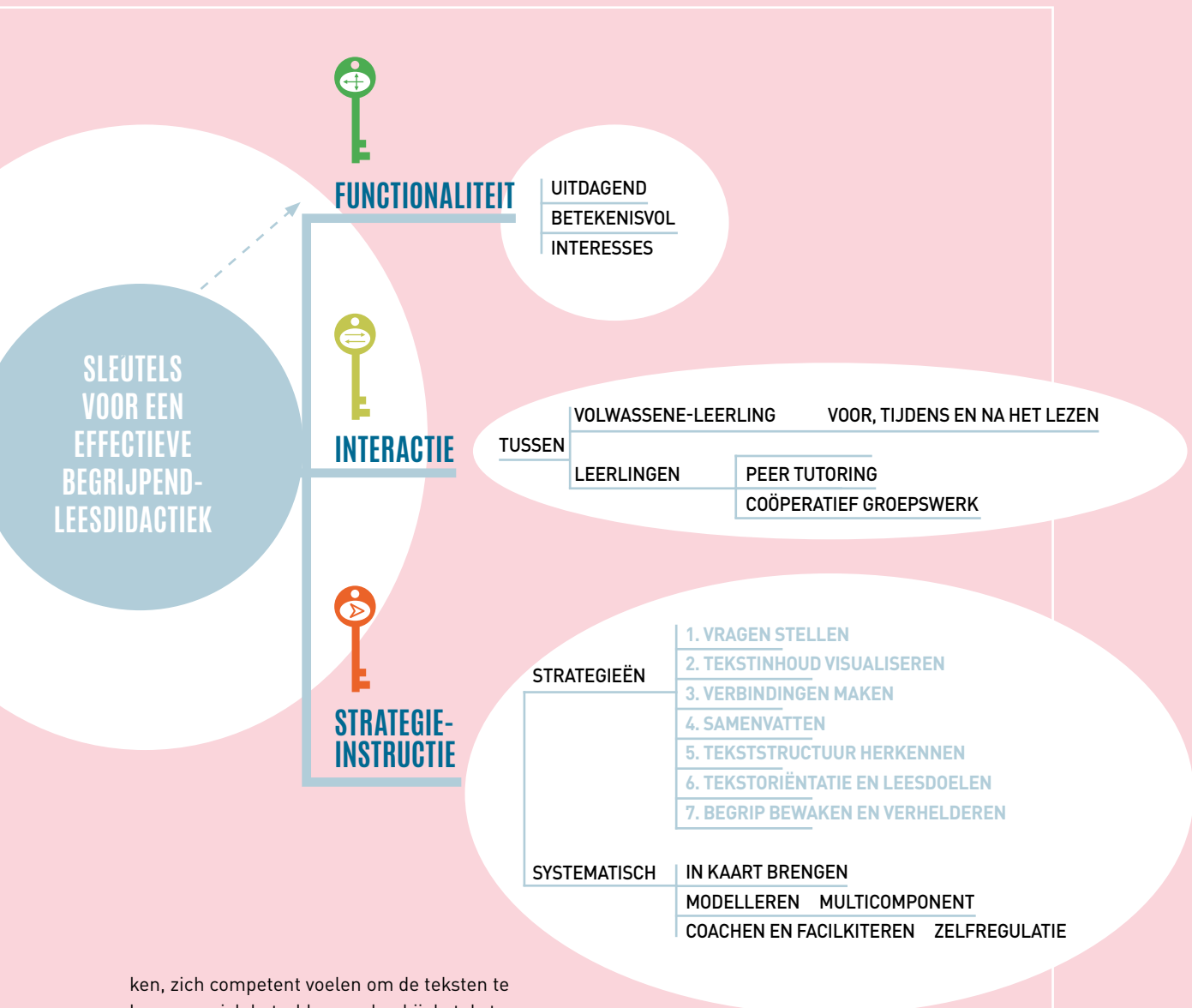
Saar Callens werkte als orthopedagoog in het buitengewoon basisonderwijs. Sinds 2010 is ze docent in de bachelor-na-bachelor buitengewoon onderwijs en de bachelor-na-bachelor zorgverbreding en remediërend leren (Arteveldehogeschool). Een deel van haar opdracht werkt ze als onderzoeker, coach en nascholer rond diverse domeinen van lezen (leesmotivatie, voorbereidende leesen spellingvaardigheden, begrijpend lezen, voorlezen ...).

Vijf sleutels voor beter begrijpend lezen

De vijf sleutels voor effectief begrijpend lesonderwijs zijn, volgens onderzoek²: functionaliteit, leesmotivatie, interactie, transfer en strategie-instructie.

Functionaliteit: leerlingen lezen authentieke, boeiende teksten en voeren daarbij een uitdagende leesopdracht uit met een voor hen interessant doel. Ontdek een schatkamer aan rijke teksten voor jouw lessen op www.rijketeksten.org.
Leesmotivatie: leerlingen worden gemotiveerd als ze autonomie krijgen en keuzes kunnen ma-

ken, zich competent voelen om de teksten te lezen, en zich betrokken voelen bij de tekst en de opdracht.

Interactie: leerlingen komen tot een dieper tekstbegrip als ze praten over teksten. Ze leren hoe ze betekenis kunnen geven aan de tekst als ze met de leerkracht in interactie gaan, maar ook als ze met elkaar zoeken naar informatie en discussiëren over wat er in de tekst staat.

Transfer: lezen doe je de hele dag door. Werk dus niet alleen aan begrijpend lezen tijdens de

les taal, maar ook tijdens wo, rekenen, muzische vorming ...

Strategie-instructie: leerlingen zullen teksten beter begrijpen als ze voor, tijdens en na het lezen leesstrategieën inzetten. Werk aan bewuste en expliciete instructie en inoefening van die strategieën (zoals het leesdoel bepalen, samenvatten, woordbetekenissen achterhalen, enzovoort) tijdens betekenisvolle leestaken.

² S. Gobyn, e.a. (2019). *Sleutels voor effectief begrijpend lezen. Inspiratie voor een eigentijdse didactiek in het basisonderwijs*. Brussel: Vlor. Geraadpleegd op 15 december 2022 van <https://www.vlor.be/publicaties/praktijkgericht-onderzoek/sleutels-voor-effectief-begrijpend-lezen>
Rots, I. (2019). *Vijf sleutels voor beter begrijpend lezen*. In *Leer-Kracht, middenkatern in Basis 126* (9), 2-8.

KRACHTIGE LEEROMGEVING VOOR LERAREN

De website www.sleutelenaanlezen.be omvat een luik "krachtige leeromgeving voor leraren" waar je werkvormen vindt die aanzetten tot leren in team. Verwacht geen tijdsintensieve, complexe methodieken. Wel korte, interactieve opwarmers die toeleiden naar begrijpend luisteren en begrijpend lezen. Elke opwarmer is gericht op het versterken van de leeshonger en leesdidactiek van het schoolteam en/of de leerlingen, vanuit een of meer sleutels voor effectief begrijpend lezen: functionaliteit, leesmotivatie, interactie, transfer, strategie-instructie (FLITS).

Saar: "Wij noemen het FLITS-proevers. Het zijn smaakmakers die je kan gebruiken in een personeelsvergadering. Bedoeling is dat leraren samen begrijpend luisteren en lezen ervaren en hierover met elkaar in gesprek gaan. Het zijn uitgewerkte werkvormen die op een laagdrempelige manier ideeën binnenbrengen in een schoolteam zodat zij opgewarmd zijn om rond een bepaald thema te werken. Tegelijk zijn de FLITS-proevers gerichte oefeningen waarbij de opwarmer gelinkt is aan een gesprek over: hoe kunnen we dit toepassen in onze klas? Welke afspraken kunnen we maken op schoolniveau? Hiervoor biedt onze website inspiratie."

Elke FLITS-proever zet een sleutel expliciet in de kijker. Stel dat een schoolteam meer wil inzetten op leesmotivatie, dan kan je hier op de website verschillende FLITS-proevers over vinden. "Let wel, we starten altijd met een sleutel die we voorop zetten maar de sleutels zijn altijd bedoeld als sleutelBOS. We maken dus telkens de uitstap naar de andere sleutels. Als je bijvoorbeeld alleen inzet op leesmotivatie, kom je niet tot betere begrijpend lezers," benadrukt Saar.

De website www.sleutelenaanlezen.be bundelt 14 FLITS-proevers. Het zijn 14 uitgewerkte werkvormen die je met een schoolteam kan gebruiken. De bedoeling is leraren warm maken voor het ontwikkelen van een meer krachtige taal-

leeromgeving voor de leerlingen. Voor elke FLITS-proever kan je doorklikken naar inspiratie voor de klaspraktijk, inspiratie voor een schoolaanpak en materiaal (aanvullende, interessante documenten of links). Als voorsmaakje laten we je in dit artikel proeven van drie FLITS-proevers.

FLITS-PROEVER 'BOEKENCOVERS'

Wat?

Je maakt kennis met de vijf sleutels van begrijpend lezen en krijgt inspiratie om creatief volgens de vijf sleutels aan de slag te gaan met kinderboeken.

Hoe?

Je kan een powerpointpresentatie downloaden en gebruiken om op een actieve manier de sleutels te leren kennen of op te frissen en onmiddellijk ook te leren toepassen.

1. Inspiratie voor de klaspraktijk

Je vindt voorbeelden in de powerpointpresentatie.

2. Inspiratie voor een schoolaanpak

Alle sleutels

- Stem met de collega's af hoe je de sleutels zal verankeren in de dagelijkse werking van alle klassen.
- Brainstorm met het team welke acties jullie als school zullen doen tijdens de jeugdboekenmaand.
- Bepaal samen de krachtlijnen rond lezen van de school en houd hierbij rekening met de vijf sleutels tot effectief begrijpend lezen. Voorbeeldmethodiek: elke collega schrijft op een of meer post-its wat belangrijk is in de school omtrent lezen. Verzamel, groepeer, prioriteer de post-its en kom als team tot een aantal prioriteiten/krachtlijnen die de basis vormen van een leesvisie.

- Selecteer met de collega's enkele prioritaire doelen. Wat willen jullie op korte termijn bereiken met de school? Vertaal deze doelen in concrete acties (wie doet wat) en bepaal hoe en wanneer je zal evalueren.

3. Materiaal

Via www.sleutelenaanlezen.be vind je materiaal die je kunnen ondersteunen zoals

- powerpointpresentatie met boekencovers rond het thema helden en schurken
- podcast over hoe je begrijpend lezen in de dagelijkse lespraktijk kan integreren, welke rol je daarbij als leerkracht kan innemen en hoe je leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften het best kan ondersteunen
- sjabloon voor het opmaken van een taalbeleidsplan

Saar legt uit: "We maakten een presentatie die start met afbeeldingen van covers van interessante boeken. In ons voorbeeld zijn dat boeken in het thema van de jeugdboekenmaand in 2022 'helden en schurken'. Daarna volgt een schema van de sleutels voor effectief begrijpend lezen (zie figuur op L-10 en L-11). Maar in plaats dat je uitlegt wat elke sleutel inhoudt en daarna voorbeelden geeft, werk je omgekeerd. Vanuit de boekencovers geef je concrete voorbeelden en stel je vragen die suggestief zijn voor een bepaalde sleutel, zoals "Je leest het boek *Bob Popcorn* voor in de klas. Achteraf bespreken de leerlingen in groepjes wat ze het meest grappige in het boek vonden en waarom. Over welke sleutel gaat dit?" Zo laat je de collega's nadenken en inzien: "Ah, dat is een voorbeeld van in interactie gaan over de inhoud van een boek." Zo stellen we alle sleutels op een interactieve manier voor."

Deze manier van werken verhoogt de herkenbaarheid voor leraren. "Dat is heel belangrijk," vult

Saar aan. "Ik ben ervan overtuigd dat elke leraar elke sleutel toepast in de klaspraktijk. De kracht zit in het duurzaam toepassen, niet als losse flodders maar vanuit gericht nadenken: hoe willen we, bijvoorbeeld, interactie opbouwen van de jongste kleuters tot en met het zesde leerjaar? Hoe kunnen we hier groei bevorderen? Daar reiken de FLITS-proevers voorbeelden voor aan. Er zijn veel eenvoudige mogelijkheden om bewust met de sleutels te werken. Bijvoorbeeld, veel leraren kennen kwartierlezen. Als een leerling een boek gelezen heeft, kan je nog tien minuten extra geven zodat leerlingen kunnen bespreken wat in het boek staat (interactie). Of laat het boek samenvatten door een nieuwe cover voor het boek te laten maken (strategie – transfer). Ga aan de slag met de reële teksten in de klas, bijvoorbeeld samen bespreken wat er in de infofiche van de sportdag staat. Zo werk je aan begrijpend lezen via de sleutel 'transfer'."

FLITS-PROEVER 'FORTUNE SNOEP'

Wat?

De FLITS-proever 'Fortune snoep' inspireert en triggert je met doelgerichte en motiverende tips rond lezen.

Hoe?

Bij de start van een vergadering voorzie je snoep met een papiertje. Vooraf steek je in elk snoepje een motiverende leesactiviteit. Verzamel alle leestips in de snoeppot. Daag elke leerkracht uit om een tip uit te proberen in de klas.

1. Inspiratie voor de klaspraktijk

Verstop uitdagende vragen in leesboeken (bv. *Hoi, dit is een gouden ticket. Ruil het ticket in bij je juf en je mag het volgend leeskwartier met een vriend over je boek vertellen of een tekening van je boek maken ...*). Zo motiveer je de leerlingen tot lezen. Verstop ook leesop-

drachten in chocolaatjes, in traktaties, in banken, op het bord, aan de deur ...

2. Inspiratie voor een schoolaanpak Leesmotivatie

- Bepaal welke leestips jullie willen uitproberen en maak de koppeling met de vijf sleutels.
- Stel een leerlijn op van hoe jullie van kleuter tot oudste leerlingen aan leesmotivatie willen werken (ook transfer).
- Bepaal hoe je de leesvoorkeuren van de leerlingen zal monitoren en hoe je zal werken aan het verkennen van en motiveren tot andere genres of soorten boeken.
- Maak het team warm voor leesmotiveren-de activiteiten in de klas, bv. zet een pot met leestips in de leraarskamer, leesbin-goo voor het schoolteam ...

3. Materiaal

Via www.sleutelenaanlezen.be kan je fiches met leestips downloaden.

Saar: "Op een teamvergadering brachten we chocolaatjes mee waarin we papiertjes hadden verstopt met daarop telkens een leesmotiveren-de activiteit. Wie nietsvermoedend een chocolaatje nam, riep verwonderd: "Oh, er zit hier iets in!" Collega's wisselden uit wat op hun papiertje stond. Je kan de papiertjes uithangen of in een pot stoppen en je collega's uitdagen: we proberen allemaal een tip uit in de klas en over twee maanden komen we hierop terug. Veel leraren vinden dit een heel leuke werkvorm. Op onze website geven we ter inspiratie een lijst met tips. Het voordeel van deze FLITS-proever is dat je ideeën krijgt voor activiteiten die je kan doen met leerlingen. Dat geeft meteen gespreksstof in het team over de sleutel 'leesmotivatie'. Dat

kan een aanzet zijn om als team afspraken te maken over hoe je van in de kleuterklas tot de zesdeklassers wil werken aan leesmotivatie."

Uiteraard is het belangrijk dat teams werken aan een schoolaanpak en een leerlijn begrijpend lezen. Hoe pak je dat het beste aan? En hoe maak je dit doenbaar voor schoolteams? Saar stelt gerust: "Stel dat je elke maand een andere FLITS-proever doet met je team, dan kan je niet telkens alle inspiratie-ideeën voor een school-aanpak meenemen. Dat is niet de bedoeling. Wij willen vooral een aanzet geven in de veelheid van acties waarover op schoolniveau afstemming nodig is. Schoolteams kunnen hier prioriteiten uit kiezen. Begin gerust laagdrempelig. 'Fortune snoep' is bijvoorbeeld een sterke werkvorm die collega's aanzet om met elkaar te delen wat ze al doen op het vlak van leesmotivatie en wat ze nog willen uitproberen. Een FLITS-proever hoeft niet altijd direct te leiden tot een traject waarbij je een complete leerlijn ontwikkelt of een volledige schoolvisie opstelt. Het kan zijn dat het doel nu is dat we gewoon met elkaar tips en ervaringen uitwisselen."

FLITS-PROEVER 'MIJN FAVORIETE BOEK'

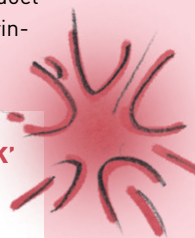
Wat?

Door het grondig bekijken van je favoriete kinderboek maak je kennis met enkele leesstrategieën:

- tekstoriëntatie door het lezen van de flappen
- samenvatten door het schrijven van de kernzinnen
- visualiseren door het maken van de link kapt - kernzinnen

Hoe?

Alle collega's brengen hun favoriete kinderboek mee. Ze schrijven enkele kernzinnen over hun boek: genre boek, naam hoofdper-

sonage, wat gebeurt er, waar en wanneer speelt het zich af. Stal de boeken uit en laat de collega's de achterflappen lezen. Wie kan zoveel mogelijk boeken linken aan de juiste collega?

1. Inspiratie voor de klaspraktijk

Leesmotivatie:

- Organiseer een boekendans of een andere werkvorm om de boeken te verkennen.
- Laat de leerlingen een promo-poster maken voor hun boek. Hang de posters uit in de klas. Deel ze waar mogelijk in de gang en zet zo het boek- en leesplezier voor de hele school en de ouders in de kijker (transfer).

Strategie-instructie:

- Idem als met het team (zie hoger), maar eenvoudige vragen over het boek en in kleine groep.
- Laat leerlingen hun favoriete boek meebrengen en laat raden van wie het boek is, laat leerlingen de inhoud van het boek verkennen aan de hand van de kaften, laat hen verwoorden waarom deze boeken de voorkeur genieten van hun medeleerlingen ...

Interactie

- Laat de leerlingen in interactie zoeken naar de juiste combinatie boek – kernwoorden.

2. Inspiratie voor een schoolaanpak

Strategie-instructie

- Stel met het team een leerlijn op hoe je vanaf de kleuterklassen tot het einde van de lagere school bewust aan de begrijpend luister- of leesstrategieën zal werken. Via www.sleutelenvoorlezen.be vind je een voorbeeld van een leerlijn, die je kan

gebruiken als inspiratie voor de eigen school. Belangrijk is dat elke collega input kan geven en aan de slag wil gaan met de doelen en acties.

- Laat de collega's nadenken hoe ze in hun klas aan de strategieën kunnen werken. Je kan hen hiervoor de placemat beslisboom geven die je vindt via www.sleutelenvoorlezen.be.

3. Materiaal

Via www.sleutelenvoorlezen.be vind je materialen die je kunnen inspireren en ondersteunen zoals

- beslisboom begrijpend lezen en luisteren
- een voorbeeld van een leerlijn begrijpend lezen
- pictogrammen leesstrategieën

Saar: "Met de FLITS-proever 'Mijn favoriete boek' oefen je het gebruik van leesstrategieën omdat je een aantal vragen begrijpend lezen moet oplossen. Je moet een beknopte boekbespreking maken van je boek. Maar dat voelt niet zo! Stel dat je collega's zou vragen: 'Maak een boekbespreking van jouw favoriete boek zodat we dat daarna kunnen voorstellen aan elkaar', dat zal op weinig bijval kunnen rekenen. Met deze FLITS-proever maken we een beknopte mindmap. Leraren ervaren dat dit een heel fijne manier is om met boeken bezig te zijn terwijl je tegelijkertijd oefent met het gebruik van strategieën. Zo inspireer je collega's om ook al met jonge kinderen te werken rond boekbesprekingen, met de strategieën begrijpend lezen en begrijpend luisteren. Laat kleuters bijvoorbeeld een tekening maken over het hoofdpersonage in hun favoriete boek. Werken met strategieën hoeft niet altijd via het oplossen van vragen bij de teksten in de lessen begrijpend lezen in de taalmethode."

Leesonderwijs aan de hand van leesstrategieën komt al geruime tijd sterk aan bod in het Vlaamse leesonderwijs. De lessen begrijpend lezen in heel wat methodes zijn opgebouwd rond leesstrategieën. Toch ervaren veel leraren dat leerlingen de aangeleerde strategieën niet altijd (kunnen) inzetten als hulpmiddelen als ze een tekst lezen. Saar beaamt: "Transfer naar andere teksten, buiten de methode, is niet vanzelfsprekend. In ons project hebben we een leerlijn begrijpend lezen ontwikkeld waarin ook het leren gebruiken van leesstrategieën aan bod komt. Hoe bouwen we dat op? Wat leren kinderen al via de methode? Hoe kunnen we dit transfereren naar de andere boeken en teksten die kinderen lezen? Hiervoor geven we aanzetten in een leerlijn die ter inspiratie op de website staat. Een graduele opbouw is belangrijk. Begin niet plots in het vijfde leerjaar met boekbesprekingen. Je kan al van in de kleuterklas doelgericht werken aan luisterstrategieën."

DE VOLHOUDER WINT

Een leesbeleid ontwikkelen omvat heel wat facetten. Als je dit in praktijk wil realiseren, heb je een leeromgeving nodig waarin leraren kunnen samenwerken, in gesprek gaan en ervaringen en ideeën uitwisselen. Zo kun je als leraar nog elke dag bijleren over lezen.

Saar: "Een taalbeleid uitwerken, is niet een keer iets brengen aan een team en eenmalig iets uitproberen in de klas. Volhouden is belangrijk. Zoals alle vormen van schoolontwikkeling is dit een proces waarin een aantal voorwaarden belangrijk zijn: Iedereen moet de noodzaak ervan inzien, iedereen moet er goesting in hebben, iedereen moet de afspraken kennen, het doel moet duidelijk zijn ... Ik raad scholen die van begrijpend lezen een beleidsprioriteit willen maken, aan om elke personeelsvergadering tijd te voorzien om de sleutels verder te verankeren in de schoolwerking. De FLITS-proevers kunnen hierbij ondersteunen. Je voorziet een kwartier waarin je met het team een activerende oefening doet rond de vijf sleutels. Koppel hier een nabeschuiving aan. Met de concreet uitgewerkte materialen en linken op onze website willen we teams ondersteunen zodat ze dit volhouden en de sleutels structureel en duurzaam kunnen integreren in de school- en klaspraktijk. Ruimer dan wat in de methode zit. Dat is de echte bedoeling van de FLITS-proevers. Als je gewoon de sleutels projecteert op een teamvergadering, is de kans groot dat leraren reageren: 'Ja, dat kennen we al, ja, dat doen we.' En weg zijn ze. Via de FLITS-proevers kan je hen op een laagdrempelige, toffe manier blijven uitdagen om actief na te denken en te spreken over hoe je dit structureel inbedt, hoe je hier een leerlijn in krijgt en wat het belang daarvan is. In ons project heb ik twee jaar lang op die manier met teams gewerkt. Elke maand opnieuw startte ik de bijeenkomst met een opwarmer. De ene week legde ik boeken in het rond: 'Kies het boek dat er voor jou het tofste uit ziet.' 'Oké, hoe zou je met dat boek, met jouw leerlingen kunnen werken aan de sleutels voor begrijpend lezen?' De week erna deden we een leesoefening waarbij interactie noodzakelijk is. Een andere keer liet ik hen kennismaken met poëzie of met meertalige boeken. Elke keer opnieuw elkaar voorbeelden geven, inoefenen, inspireren, ontdekken hoe ruim de sleutels zijn in toepassingsmogelijkheden in de klas en op school. Met onze website willen we ook andere scholen hiertoe inspireren en ondersteunen."

Meer weten?

Alle 14 FLITS-proevers, materialen en linken vind je via www.sleutelenaanlezen.be (samenwerking van CTO, Schoolmakers en Arteveldehogeschool). Daarnaast biedt deze website inspiratie voor effectieve leespraktijken en voor dynamische implementatiestrategieën voor een taalbeleid op school.